

EXTENDED PRODUCER OBLIGATIONS – AS A TOOL FOR REDUCING NEGATIVE ENVIRONMENTAL IMPACT

Copyright © 2023 the Author/s
Peer review method: Double-Blind
Accepted: November 24, 2023
Published: December 15, 2023
Original scientific article
DOI suffix: 10.36962/NEC18042023-33

Gela Aladashvili,
PhD in Economics,
Professor, at Georgian International University,
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2786-3346>
E-mail: gela.aladashvili@giu.edu.ge

ABSTRACT

Environmental policy is facing many challenges today. Waste management significantly contributes to the successful implementation of policies. Despite this, many problems have accumulated in this direction, and the search for effective ways to solve them and forms of encouragement is ongoing. Although many governments have developed policies in response to the increase in waste, finding and using new tools remains a challenge. These include making producers responsible for ensuring the entire life cycle of the products. The article examines extended producer responsibility as a tool for reducing negative environmental impacts, through which producers take significant financial and physical responsibility for the handling or disposal of post-consumer items. The paper discusses the regulations and targets adopted in Georgia, dealing with the management of waste oil, tire waste, electrical and electronic devices, waste batteries, and accumulators. The focus is made on organizational and financial levers within the extended producer responsibility.

Keywords: Extended producer responsibility (EPR), Regulations of ERP in Georgia.

REFERENCES:

1. Extended Producer Responsibility and the Impact of Online Sales, OECD 2018, <https://www.oecd.org/environment/waste/policy-highlights-extended-producer-responsibility-and-the-impact-of-online-sales.pdf>
2. Poukli, K., 2020, March. Concretizing the role of extended producer responsibility in European Union waste law and policy through the lens of the circular economy, 4. In: ERA Forum, vol. 20, pp. 491–508. Springer Berlin Heidelberg, <https://doi.org/10.1007/s12027-020-00596-9>
3. Wang, Zh., Duan, Y., & Huo, J. (2022). The impact of government intervention measures on recycling of waste

electrical and electronic equipment in China considering consumer decision. Energy Policy, 160, 112697. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2021.112697>

4. Ahlers, J., Hemkhaus, M., Hibler, S., & Hannak, J., 2021. Analysis of Extended Producer

Responsibility Schemes: Assessing the performance of selected schemes in Europe and EU countries with a focus on WEEE, waste packaging, and waste batteries. https://erp-recycling.org/wp-content/uploads/2021/07/adelphi_study_Analysis_of_recycling_Schemes_July_2021.pdf

5. Liu, T., Cao, J., Wu, Y., Weng, Z., Senthil, R.A., Yu, L.,

2021. Exploring influencing factors of WEEE social recycling behavior: A Chinese perspective. J. Cleaner Prod. 312, 127829 <https://doi.org/10.1016/J.JCLmg-w0.2021.127829>.

6. Obligations of producers/importers of products subject to the extended obligation of the producer, Environmental Information and Education Center of LSI, April 18, 2022. <https://eiec.gov.ge/Ge/News/details/1871>

7. Law of Georgia "Waste Management Code", Article 9. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/2676416/11/ge/pdf>

8. "On the approval of the technical regulations for the management of waste oils" Decree of the Ministry of Georgia #327, May 25, 2020. <https://matsne.gov.ge/document/view/4877971?publication=0>

9. "On Approval of the Technical Regulations on the Management of Batteries and Accumulators Waste" Decree of the Ministry of Georgia #324, May 25, 2020. <https://matsne.gov.ge/document/view/4877915?publication=0>

10. "On the approval of the technical regulation on tire waste management" Decree of the Ministry of

Georgia #325, May 25, 2020. <https://matsne.gov.ge/document/view/4877932?publication=0>

11. "Regarding the approval of the technical regulation on the management of waste of electrical and electronic devices" Decree of the Ministry of Georgia #326, May 25, 2020. <https://matsne.gov.ge/document/view/4877952?publication=0>

12. "Georgian Waste Management 2016-2030 National Strategy and Waste On the approval of the national action plan for management" Georgia Drunkenness Resolution #160, April 1, 2016.

13. Brown A., Laubinger F. New Aspects of MSW: Extending producer responsibility to additional product groups, and challenges throughout the product life-cycle, OECD Environment Directorate, 2023. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/cfdc1bdc-en.pdf?expires=1702605603&id=id&accname=guest&checksum=2753CA0C9B047D5978ED891BF0E193AA>

14. OECD (2015), Creating Incentives for Greener Products: A Policy Manual for Eastern Partnership Countries, OECD Green Growth Studies, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264244542-en>

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება – გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების ინსტრუმენტი

გელა ალადაშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, საქართველოს საერთაშორისო უნივერსიტეტის პროფესორი

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2786-3346>

ელ.ფოსტა: gela.aladashvili@giu.edu.ge

აბსტრაქტი

გარემოსდაცვითი პოლიტიკა დღეს მრავალი გამოწვევის წინაშე დგას. ნარჩენების მართვა მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს პოლიტიკის წარმატებულ განხორციელებას. ამის მიუხედავად, ამ მიმართულებით უამრავი პრობლემაა დაგროვილი, რომელთა გადაჭრის ეფექტიანი გზების და წახალისების ფორმები ძიება მუდმივად მიმდინარეობს. მიუხედავად იმისა, რომ ნარჩენების ზრდის საპასუხო ბევრმა მთავრობამ შეიმუშავა პოლიტიკა, დღეისათვის მაინც გამოწვევად რჩება ახალი ინსტრუმენტების მოძიების და გამოყენების საკითხი. მათ შორისაა ზოგიერთი პროდუქტის მთელი სასიცოცხლო ციკლის უზრუნველყოფაზე მწარმოებლებისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრება. სტატია განიხილავს მწარმოებლის გაფართოებულ ვალდებულებას, როგორც გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების ინსტრუმენტს, რომლის მეშვეობით მწარმოებლები იღებენ მნიშვნელოვან ფინანსურ და ფიზიკურ პასუხისმგებლობას მომხმარებლის შემდგომ ნივთების დამუშავების ან განკარგვისთვის. ნაშრომში განხილულია საქართველოში მიღებული დადგენილებები, რომელიც განსაზღვრავს ნარჩენი ნივთების, საბურავების ნარჩენების, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების; ბატარეებისა და აკუმულატორების ნარჩენების მართვის რეგლამენტებს და სამიზნე ნიშნულებს. ყურადღება გამახვილებულია მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ფარგლებში ორგანიზაციულ და ფინანსურ ბერკეტებზე.

საკვანძო სიტყვები: მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (მგვ), საქართველოს მგვ-ის რეგლამენტები.

შესავალი

გარემოსდაცვითი პოლიტიკა დღეს მრავალი გამოწვევის წინაშე დგას. ნარჩენების მართვა მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს პოლიტიკის ნარმატიულ განხორციელებას. ამის მიუხედავად, ამ მიმართულებით უამრავი პრობლემა დაგროვილი, რომელთა გადაჭრის ეფექტიანი გზების და წახალისების ფორმები ძიება მუდმივად მიმდინარეობს. მიუხედავად იმისა, რომ ნარჩენების ზრდის საპასუხოდ ბევრმა მთავრობამ შეიმუშავა პოლიტიკა, დღეისათვის მაინც გამოწვევად რჩება ახალი ინსტრუმენტების მოძიების და გამოყენების საკითხი. მათ შორისაა ზოგიერთი პროდუქტის მთელი სასიცოცხლო ციკლის უზრუნველყოფაზე მწარმოებლებისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრება.

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება (მგვ) არის პოლიტიკის ინსტრუმენტი, რომელშიც მწარმოებლები იღებენ მნიშვნელოვან ფინანსურ და ფიზიკურ პასუხისმგებლობას მომხმარებლის შემდგომ ნივთების დამუშავების ან განკარგვისთვის. ასეთი მოვალეობის დაკისრებამ შეიძლება ხელი შეუწყოს ნარჩენების წყაროს შემცირებას, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტის განვითარებას და სამოქალაქო გადამუშავებისა და მასალების მართვის მიზნების მიღწევას.

განვითარებულ ქვეყნებში რიგი პროდუქტები ტრადიციულად მოქცეულია მგვ-ის სქემებში, როგორცაა ელექტროსაქონელი და ელექტრონული მოწყობილობები, პლასტმასის პროდუქტები, საბურავები და სხვ. დღეისათვის ამ ქვეყნებში უკვე დაწყებულია დებატები მგვ-ის სქემებში მწარმოებლის პასუხისმგებლობის დამატებით გაფართოებაზე და ცდილობენ ამ სქემებით დაფარონ მიკროდამბინძურებლები, რომლებიც გამოიყოფა გამოყენების ფაზაში ტექსტილისა და საბურავებისგან; მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობების განახლება; ნივთები, რომლებიც ხშირად ექსპორტირებულია, როგორც მეორადი საქონელი სხვა ბაზრებზე გაფართოებული გამოყენებისთვის, რომლებიც შემდეგ სცილდება შიდა ბაზრებზე მწარმოებლის ტრადიციული პასუხისმგებლობის ფარგლებს, როგორცაა ტექსტილი, ავტომობილები და ელექტრონული და ელექტრო მოწყობილობები.

სხვა გამოწვევები უკავშირდება მგვ-ის საფასურის განაკვეთების მეთოდოლოგიის ჩამოყალიბებას, მგვ საფასურის გადახდას, „მწარმოებლის“ განსაზღვრას, პროდუქტების დაკალიბრებას, სხვადასხვა სასაქონლო ჯგუფისთვის გამჭვირვალე და

სამართლიანი ფინანსური პასუხისმგებლობების დადგენას, მონაცემთა შეზღუდული ხელმისაწვდომობის გამო მწარმოებლის პასუხისმგებლობის მკაფიო განაწილებასა და აღსრულებას და სხვა.

2020 წელს საქართველოში ნარჩენი ზეთების, საბურავების ნარჩენების, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების; ბატარეებისა და აკუმულატორების ნარჩენების მართვის შესახებ რეგლამენტების განსაზღვრა მნიშვნელოვანი ნაბიჯია, რადგან მგვ-ის სქემები გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების რეალურ ინსტრუმენტებს მოიცავს რომლებიც ხელს უწყობენ ნარჩენების შემცირებას და, საბოლოოდ, გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიზნების მიღწევას ბუნების ნაკლები ზიანით. ნაშრომში იმ ბერკეტებზეა გამახვილებული ყურადღება, რომელიც ამ მიზნების მიღწევას უწყობს ხელს და განისაზღვრება მწარმოებლის გაფართოებული პასუხისმგებლობის რეგულაციების შემოღებისას. ამასთან, შენაწილი და გაანალიზებულია საქართველოს სამიზნე ნიშნულები.

ძირითადი ტექსტი

მგვ სქემებს ორი ძირითადი მიზანი აქვს. პირველი რიგში, მათ შეუძლიათ ხელი შეუწყონ გადამუშავების მაჩვენებლების გაზრდას ნარჩენების მართვის ინიციატივებისთვის ხელმისაწვდომი თანხის დამატებით მათ მიერ შექმნილ შემოსავლებთან ერთად. მეორე, მგვ პროგრამებს შეუძლიათ გააუმჯობესონ პროდუქტის დიზაინი, რაც მნიშვნელოვანი ნაბიჯია უფრო მეტად წრიული ეკონომიკის შესაქმნელად.

პროდუქტის მწარმოებლების მგვ პროგრამები, რომლებიც პასუხისმგებელნი არიან პროდუქტის სასარგებლო სასიცოცხლო ციკლის ბოლოს ხარჯების შენარჩუნებაზე, მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია გარემოსდაცვითი პოლიტიკისთვის. ამჟამად განვითარებულ ქვეყნებში გამოიყენება დაახლოებით 400 მგვ პროგრამა, რომელთა უმრავლესობა მიმართულია ბატარეებზე, საბურავებზე, შეფუთვაზე და ელექტრონულ და ელექტრო მოწყობილობებზე [1]. მგვ პროგრამების განსახორციელებლად საკმარისი არ არის მხოლოდ რეგულაციების შემუშავება. გარემოსდაცვითი ღონისძიებების ეფექტიანობის გასაზრდელად აუცილებელია ყველა მხარის ჩართვა, მათ შორის მწარმოებლების, ეროვნული ხელისუფლების, მომხმარებლების და მოქალაქეების, ადგილობრივი ხელისუფლების, ნარჩენების მართვის კომპანიების და სამრეწველო გადამამუშავებლების [2]. ამა თუ იმ ინდუსტრიაში ჩართული მოთამაშეების ეფექტიანი ორგანიზაცია მგვ

სქემების წარმატების გადამწყვეტი კომპონენტია.

ზოგიერთი ქვეყანა ახლა აწესებს მწარმოებლის გაფართოებულ პასუხისმგებლობას, თუმცა ზოგადად ყველა მათგანი ხვდება გამოწვევებს რეგულაციების აღსრულების სტიმულირების კუთხით.

რეგულაციების შემოღებასთან ერთად, სხვადასხვა ქვეყნებში დანერგილმა პრაქტიკამ აჩვენა, რომ სათანადოდ უნდა განისაზღვროს ხელისუფლების ჩარევის მექანიზმი. ჩინეთის მაგალითის შესწავლისას მეცნიერები აღნიშნავენ, რომ მთავრობამ თავი უნდა აარიდოს გარემოებებს, რომლებიც შეუძლებელს გახდის წამახალისებელი ზომების შენარჩუნებას წამახალისებელი ზომების შექმნისას. გარდა ამისა, მაშინაც კი, თუ მთავრობას ჯერ კიდევ შეუძლია წახალისების შეთავაზება, ის უნდა დააკვირდეს შესაბამისობას და დაანესოს სანქციები დარღვევებისთვის. მთავრობამ არ უნდა გამოიყენოს წახალისება არასაკმარისი რეგულაციის ასანაზღაურებლად. შემგროვებლებმა და გადამამუშავებლებმა შეიძლება გადამწყვეტი არ მიიღონ მონაწილეობა უფრო მაღალი ჯილდოს მისაღებად, როდესაც მთავრობა არ ახორციელებს მკაცრ ზედამხედველობას, რაც გავლენას ახდენს სტიმულირების სისტემების სოციალურ შეღავათებზე. შეუძლებელია ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართულობის მდგრადი სტრატეგიის შემუშავება, როდესაც სოციალური სარგებელი ნულზე ნაკლებია [3].

მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების შესრულებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს სხვადასხვა ფაქტორი. მკვლევრები მიუთითებენ, რომ მგვ სქემის ფარგლებში სტიმულირების დიზაინი გადამწყვეტია [4; 5].

ინდუსტრიული ქვეყნების გამოცდილების მიხედვით, ზოგიერთი პროდუქტზე დაფუძნებული ეკონომიკური ინსტრუმენტი უფრო ეფექტიანია, ვიდრე სხვა ღონისძიებები. ასეთს განეკუთვნება: გადასახადები საავტომობილო საწვავზე, სხვა ენერგეტიკულ პროდუქტებზე და ავტომობილებზე. ისინი ერთად შეადგენენ ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის ქვეყნებში გარემოსდაცვითი გადასახადებიდან მიღებული მთელი შემოსავლის 90%-ზე მეტს; გადასახადები, დეპოზიტების დაბრუნების სისტემები და მგვ, რომელიც გამოიყენება შესაფუთ პროდუქტებსა და მასალებზე; გადასახადები, დეპოზიტების დაბრუნების სისტემები და მგვ, რომლებიც ვრცელდება იმ პროდუქტებზე, რომლებიც წარმოქმნიან სახიფათო ნარჩენებს, როგორიცაა ბატარეები, გამოყენებული

საავტომობილო ზეთები, პესტიციდები, სასუქები და გარკვეული ელექტრო და ელექტრონული საქონელი. [5]

საქართველოში რიგი ნაბიჯები გადაიდგა მგვ-ის დანერგვის მიმართულებით. უპირველეს ყოვლისა, ეს ეხება მწარმოებლის გაფართოების ვალდებულებას დაქვემდებარებული პროდუქციის მწარმოებელსა და იმპორტიორებს, რომელთაც შესაბამისი რეგისტრაცია უნდა გაიარონ, ხოლო 2022 წლის პირველი ივლისიდან შესაბამის ვალდებულებას დაქვემდებარებული პროდუქციის დისტრიბუტორები ბაზარზე ვერ განათავსებენ იმ მწარმოებლების მიერ მოწოდებული პროდუქტებს, რომლებიც არ არიან რეგისტრირებული მგვ-ის რეესტრში და არ არიან მგვ-ის ორგანიზაციის წევრები.

მწარმოებელი ვალდებულია შექმნას მგვ ორგანიზაცია ინდივიდუალურად ან კოლექტიურად იმის გათვალისწინებით, რომ ინდივიდუალური მგვ ორგანიზაციის მქონე მწარმოებლის ან კოლექტიური მგვ ორგანიზაციის წევრი მწარმოებლების (ჯამურად) ბაზრის წილი უნდა შეადგენდეს მთლიანი ბაზრის არანაკლებ 10%-ს. მგვ-ს ექვემდებარება: ბატარეები და აკუმულატორები, საბურავები, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობები და ზეთები. მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების დანერგვის მიზნით საქართველოს მთავრობის მიერ 2020 წლის 25 მაისს მიღებული იქნა 4 ტექნიკური რეგლამენტი (ნარჩენი ზეთების მართვის შესახებ; საბურავების ნარჩენების მართვის შესახებ; ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების ნარჩენების მართვის შესახებ; ბატარეებისა და აკუმულატორების ნარჩენების მართვის შესახებ) [6].

საქართველოს „ნარჩენების მართვის კოდექსის“ განმარტებით - ისეთი პროდუქტის მწარმოებელმა, რომელიც შემდგომ სპეციფიკური ნარჩენი ხდება და ამ პროდუქტის ბაზარზე განმათავსებელმა, უნდა იზრუნონ პროდუქტისთვის იმგვარი ფორმის მიცემაზე, რომლითაც უზრუნველყოფილი იქნება: გარემოზე უარყოფითი გავლენის შემცირება, აგრეთვე ნარჩენების წარმოქმნის შემცირება პროდუქტის წარმოების პროცესში და შემდგომი გამოყენების შედეგად და პროდუქტისგან წარმოქმნილი ნარჩენების აღდგენა და განთავსება. ამასთან, ისინი ვალდებული არიან უზრუნველყონ პროდუქტისგან წარმოქმნილი ნარჩენების სეპარირებული შეგროვება, ტრანსპორტირება, აღდგენა (მათ შორის, რეციკლირება) და გარემოსთვის უსაფრთხო განთავსება [7].

ცხრილი 1. საქართველოში ნარჩენი ზეთების აღდგენისა და რეგენერაციის მიზნობრივი მაჩვენებლები [8].

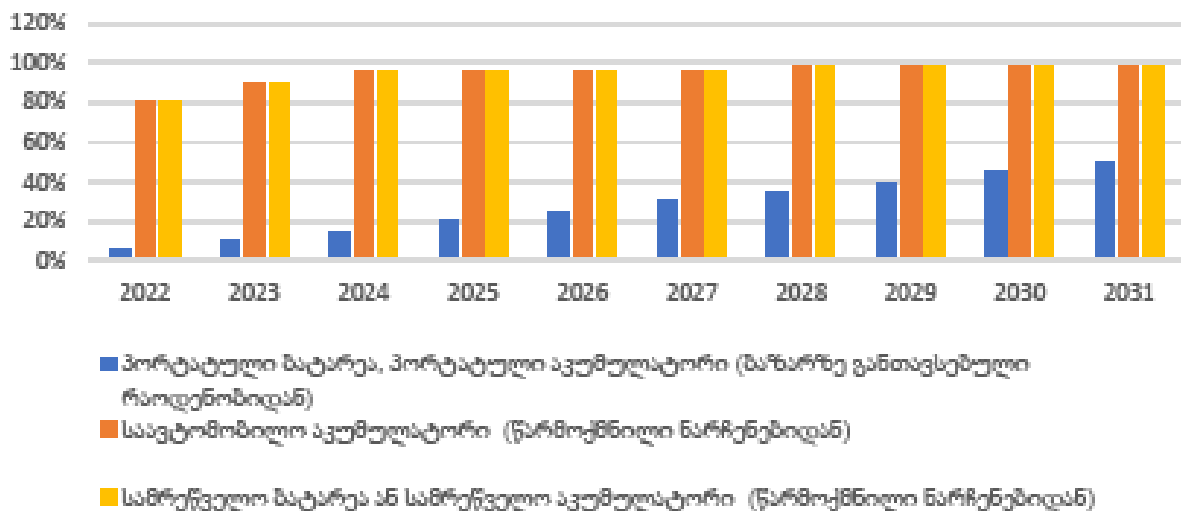
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
აღდგენა	15%	18%	23%	25%	30%	35%	40%	45%	50%	50%
ენერგიის აღდგენა	7%	9%	10%	12%	15%	17%	20%	23%	25%	25%
რეგენერაცია	8%	9%	10%	13%	15%	18%	20%	22%	25%	25%

„ნარჩენი ზეთების მართვის შესახებ“ ტექნიკური რეგლამენტი ნარჩენი ზეთების მართვასთან დაკავშირებული მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულებისა და აღნიშნული ნარჩენების მართვის წესებს განსაზღვრავს და ეხება ზეთების და ნარჩენი ზეთების სასიცოცხლო ციკლში ჩართულ მწარმოებლებს, დისტრიბუტორებს, შეგროვების პუნქტებს და ცენტრებს, შემგროვებლებს, რეგენერაციის ან სხვა სახის დამუშავების განმახორციელებლებს, რათა ეს პროცესი ადამიანის ჯანმრთელობისთვის საფრთხის შექმნისა და გარემოსთვის ზიანის მიყენების გარეშე განხორციელდეს [8]. აღსანიშნავია, რომ თუ დღეისათვის ნარჩენი ზეთების აღდგენის მაჩვენებელი 18%-ია, ენერგიის აღდგენის - 10% და რეგენერაციის - 10%, 2030 წლისთვის შესაბამისი სამიზნე მაჩვენებლებია 50%, 25% და 25% (ცხრილი 1).

ბატარეებისა და აკუმულატორების ნარჩენების წარმოქმნის პრევენცია, ხელახალი გამოყენების, რეციკლირების ან სხვაგვარად აღდგენისა და ასეთი ნარჩენის განთავსების შემცირების უზრუნველყოფა აქვს გამიზნული „ბატარეებისა და აკუმულატორების ნარჩენების მართვის შესა-

ხებ“ საქართველოს მთავრობის დადგენილებას. აღსანიშნავია, რომ ეს ტექნიკური რეგლამენტი ეხება მწარმოებლებებისა და დისტრიბუტორების ვალდებულებების განსაზღვრასთან ერთად (მაგალითად, ეტიკეტირება, დამუშავება და რეციკლირება და სხვა), მომხმარებელთა ინფორმირებულობის აუცილებლობას, რომელიც, თავის მხრივ, ამ მიზნების მისაღწევად მასტიმულირებელი ღონისძიებების შესახებაც იძლევა ინფორმაციას. მაგალითად, დისტრიბუტორები ვალდებული არიან მომხმარებელს მიაწოდონ ინფორმაცია ნარჩენი პორტატული ბატარეების ან აკუმულატორების მათი შეძენის ადგილზე უსასყიდლოდ (მომხმარებელი ჩაბარებისთვის საფასურს არ იხდის) ჩაბარების შესაძლებლობის შესახებ. 2031 წლისთვის დაგეგმილია ბაზარზე განთავსებული პორტატული ბატარეების და პორტატული აკუმულატორების ნახევრის შეგროვება იყოს უზრუნველყოფილი, ხოლო საავტომობილო და აკუმულატორების, სამრეწველო ბატარეების და სამრეწველო აკუმულატორების წარმოქმნილი ნარჩენები თითქმის მთლიანად შეგროვდეს (ნახ. 1). რაც შეეხება გადამუშავებას,

ნახ. 1. საქართველოში ბატარეებისა და აკუმულატორების შეგროვების მიზნობრივი მაჩვენებლები წლების მიხედვით [9].

ცხრილი 2. საქართველოში ბაზარზე განთავსებული საბურავების აღდგენისა და რეციკლირების მიზნობრივი მაჩვენებლები [10]

	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
აღდგენა	20%	25%	30%	35%	40%	45%	50%	55%	60%	65%
ენერგიის აღდგენა	10%	12%	15%	18%	20%	23%	25%	27%	30%	32%
რეციკლირება პროტექტორის აღდგენა	10%	13%	15%	17%	20%	22%	25%	28%	30%	33%

2030-31 წლებისთვის ტყვია მჟავა ბატრეების და აკუმულატორების ნარჩენების რეციკლირება მი-
აღწევს 65%-ს, ნიკელის და კადმიუმის ბატარეების
და აკუმულატორების ნარჩენების - 75%-ს და სხვა
ბატარეების და აკუმულატორების ნარჩენების ნა-
ხევარი რეციკლირდება [9].

საქართველოში სატრანსპორტო საშუალებების
და განსაკუთრებით ავტომობილების რაოდენობის
ზრდასთან ერთად განსაკუთრებულ გამოწვევად
იქცა საბურავების ნარჩენების მენეჯმენტი. საქარ-
თველოს მთავრობის შესაბამისი დადგენილების
მიზანია საბურავების ნარჩენების წარმოქმნის
პრევენცია, ხელახალი გამოყენების, რეციკლირე-
ბის ან სხვაგვარად აღდგენისა და ასეთი ნარჩენის
განთავსების შემცირების უზრუნველყოფა. მგვ
მწარმოებლის პასუხისმგებლობას მოიცავს გარე-
მოსდაცითი მიდგომის საფუძველზე, რაც საკუთარ
პროდუქტზე პასუხისმგებლობის აღებას გულისხ-
მობს ამ პროდუქტის მოხმარების შემდგომ ეტაპ-
ზეც - სრული სასიცოცხლო ციკლის განმავლობაში.
შემუშავებულია გარკვეული სამიზნე მაჩვენებლე-
ბი, რომლებიც ეტაპობრივი დაფარვით 2031 წლამ-
დე მოიცავს ბაზარზე განთავსებული საბურავების
აღდგენას 65%-მდე, ენერგიის აღდგენას - 32%-მდე
და რეციკლირებით პროტექტორის აღდგენას 33%-
მდე (ცხრილი 2) [10].

ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობე-
ბის ნარჩენების გლობალური ზრდის საპასუხოდ
არაერთ ქვეყანაში შექმნილია მწარმოებლის გა-
ფართოებული ვალდებულების სქემები. მათ შორის
საქართველოში მიღებული დადგენილება აღნიშ-
ნული პროდუქტების სრული ციკლის მართვას ემ-
სახურება და ერთი ან ერთზე მეტი მწარმოებლის
მიერ მგვ-ის ორგანიზაციის ვალდებულებებს და
განსაზღვრავს, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს
ამ პროდუქტებისგან წარმოქმნილი ნარჩენების
სეპარირებული შეგროვება, ტრანსპორტირება
შესაბამის ობიექტზე, აღდგენის და მათ შორის
რეციკლირების მიზნით. სეპარირებული შეგროვე-

ბის მინიმალურ მაჩვენებლებად განსაზღვრულია
2024-დან 2031 წლისთვის შემდეგი სამიზნე მაჩვე-
ნებლების მიღწევა შესაბამისად: თბოგამცველი
ტექნიკა - 30%-დან 60%-მდე; ეკრანები, მონიტორე-
ბი და 100 სმ²-ზე მეტი ფართობის მქონე ეკრანების
შემცველი ტექნიკა - 7%-დან 20%-მდე; ნათურები
24%-დან - 80%-მდე; მსხვილი ტექნიკა - 40%-დან
85%-მდე; მცირე ზომის ტექნიკა - 7%-დან 20%-
მდე; მცირე ზომის საინფორმაციო და სატელეკო-
მუნიკაციო მოწყობილობები - 7%-დან 19%-მდე
[11]. ასევე, განსაზღვრულია რიგი მაჩვენებლების
მიღწევა ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილო-
ბების აღდგენისა და ხელახალი გამოყენებისთვის
(ცხრილი 3).

სამიზნე მაჩვენებლები შეესაბამება (და გამომ-
დინარეობს) საქართველოს ნარჩენების მართვის
2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგიიდან,
სადაც აღნიშნულია, რომ ფინანსური მხარე სტრა-
ტეგიის განხორციელებისათვის ძალიან მნიშვნე-
ლოვანი ასპექტია. ნარჩენების მართვასთან და-
კავშირებული მიზნებისა და ამოცანების მიღწევა
საკმაოდ ძვირადღირებულია. თუმცა, სარგებელი,
რომელიც მიიღება ნარჩენების სწორი მართვით
და შესაბამისად, ადამიანის ჯანმრთელობასა და
გარემოზე მიყენებული ზიანის თავიდან აცილე-
ბით, ასევე, მისი როგორც რესურსად გამოყენე-
ბის პრაქტიკის დანერგვით, გაცილებით დიდია
გრძელვადიან პერსპექტივაში [12]. ცხადია, სა-
ერთო სარგებელი მეტად ღირებულია და მიზნე-
ბის მიღწევის რეალური საშუალებებიც სწორად
უნდა იყოს გათვლილი. როგორც საქართველო-
ში, ისე განვითარებულ ქვეყნებში მწარმოებლის
გაფართოებული ვალდებულება პროდუქტის
სასიცოცხლო ციკლის ბოლომდე მწარმოებელს
აკისრებს ვალდებულებას და ეყრდნობა პრინ-
ციპს - „დამბინძურებელი იხდის“, რაც პირველ
რიგში მენეჯმენტის ფინანსურ პასუხისმგებლო-
ბას გულისხმობს. გარდა ამისა, ზოგიერთი მგვ-ის
პროგრამა მწარმოებელს აკისრებს პასუხისმგებ-

ცხრილი 3. საქართველოში შეგროვებული ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების ნარჩენების ხელახალი გამოყენებისათვის მომზადების, აღდგენისა და რეციკლირების მინიმალური მიზნობრივი მაჩვენებლები [11]

კატეგორიები		2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031
თბოგამცველი ტექნიკა	აღდგენა	51%	56%	61%	66%	72%	76%	80%	83%	87%	85%
	ხელახალი გამოყენება და რეციკლირება	50%	55%	60%	65%	70%	72%	74%	76%	78%	80%
ეკრანები, მონიტორები და 100 სმ2-ზე მეტი ფართობის მქონე ეკრანების შემცველი ტექნიკა	აღდგენა	12%	20%	25%	30%	35%	45%	55%	65%	75%	80%
	ხელახალი გამოყენება და რეციკლირება	10%	15%	20%	25%	30%	40%	50%	60%	65%	70%
ნათურები	აღდგენა	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
	ხელახალი გამოყენება და რეციკლირება	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%	80%
მსხვილი ტექნიკა (გარე ზომა 50 სმ-ზე მეტი)	აღდგენა	58%	62%	67%	72%	75%	78%	80%	82%	84%	85%
	ხელახალი გამოყენება და რეციკლირება	55%	60%	65%	70%	72%	74%	76%	78%	79%	80%
მცირე ზომის ტექნიკა (გარე ზომა 50 სმ-ზე ნაკლები)	აღდგენა	15%	20%	25%	30%	35%	40%	45%	55%	65%	75%
	ხელახალი გამოყენება და რეციკლირება	10%	15%	20%	25%	30%	35%	40%	45%	50%	55%
მცირე ზომის საინფორმაციო და სატელეკომუნიკაციო მოწყობილობები (გარე ზომა 50 სმ-ზე ნაკლები)	აღდგენა	15%	20%	25%	30%	35%	40%	45%	55%	65%	75%
	ხელახალი გამოყენება და რეციკლირება	10%	15%	20%	25%	30%	35%	40%	45%	50%	55%

ლობას ორგანიზაციული შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, რაც ეფექტიანი გადანაცვლებების მიღებას ნიშნავს სპეციალიზებული ცოდნისა და მიწოდების ჯაჭვის ქსელის გამოყენებით; მაგალითად, ეს შეიძლება იყოს შეგროვებისა და მასალის აღდგენის უფრო ეფექტიანი ორგანიზება ან პროდუქტის დიზაინის შეცვლა გარკვეული გავლენების შემცირებისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ ორგანიზაციულთან შედარებით ფინანსური ინსტრუმენტების გავლენა უფრო ნათელია, მაინც დებატები მიდის იმის თაობაზე, მიზნობრივი გადასახადების დაკისრებაა უმჯობესი თუ შემოსავლების გენერირების სხვა გზა. მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ იმ შემთხვევაშიც კი, როცა მწარმოებლებს შეუძლიათ ფინანსური წვლილი შეიტანონ კვლევასა და განვითარებაში ან ნარჩენების მართვის შესაბამისი ინფრასტრუქტურის

მშენებლობაში, არ უნდა ითქვას უარი მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების არსებობაზე, განსაკუთრებით განვითარებად ქვეყნებში, სადაც მგვ შეიძლება წარმოადგენდეს ნარჩენების მართვის მიმზიდველ გადანაცვლას [13].

საქართველოში მიღებული რეგლამენტები გარკვეულ ფინანსურ მიდგომებს განსაზღვრავს, რომელთაგან მდგრადი ფინანსური საფუძვლის შექმნა ნარჩენების სეპარირებული შეგროვებისა და მართვის ხარჯების ასანაზღაურებლად მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულების ორგანიზაციას ეკისრება, ის ამავე დროს ვალდებულია შექმნას თვითმონიტორინგის სრულყოფილი მექანიზმი და მათ შორის უზრუნველყოს დამოუკიდებელი აუდიტის ჩატარება ორგანიზაციის ფინანსური მართვის შესაფასებლად; ხოლო სარეზერვო ფონდის შექმნა უფლებამოსილებას განეკუთვნება, რეციკლირება-

დი მასალების უარყოფითი საბაზრო ფასის კომპენსაციისა და სხვა გაუთვალისწინებელი ხარჯის დასაფარად.

დასკვნები და რეკომენდაციები

განვითრებულ ქვეყნებში მგვ ფართოდ გამოყენება როგორც გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინსტრუმენტი და მწარმოებლებს ეკისრება პასუხისმგებლობა პროდუქტების სასიცოცხლო ციკლის შემდგომ სამომხმარებლო ეტაპზე. დღეისათვის მგვ-ის სექტორის დანერგვა, როგორც გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების შემცირების გზა, ყველაზე ხშირად გამოიყენება ელექტრონიკის, შეფუთვის, მანქანების და საბურავების სექტორებში. რიგმა ღონისძიებებმა გამოიწვია ნარჩენების ცალკე შეგროვების და მასალების აღდგენის მაჩვენებლების გაზრდა, მაგრამ მგვ-ის პოლიტიკური ინსტრუმენტის უმნიშვნელოვანესი შედეგია პროდუქციის ვადის ბოლოს მართვის ხარჯების გადატანა საჯარო სექტორიდან მწარმოებლებსა და მომხმარებლებზე, რომელიც უფრო ეფექტიანად მუშაობს გარემოზე ზეგავლენის შესამცირებლად. მწარმოებლებზე გადატანილი პასუხისმგებლობის რეგლამენტს აწესებს „მწარმოებლის გაფართოებული ვალდებულება“, რომლის უმთავრესი ბერკეტი ფინანსურია. თეორიულ კვლევებში აღნიშნულია ორგანიზაციული შესაძლებლობების გამოყენების თაობაზეც, მაგრამ დღეისათვის არსებული პრაქტიკა ფინანსური ინსტრუმენტების გამოყენების უპირატესობაზე მიუთითებს.

საქართველოში მიღებული რეგლამენტები ნარჩენი ზეთების, საბურავების ნარჩენების, ელექტრო და ელექტრონული მოწყობილობების; ბატარეებისა და აკუმულატორების ნარჩენების მართვის შესახებ ასევე განსაზღვრავს ფინანსურ მიდგომებს, მაგრამ მიღებიდან მცირე დროის გასვლის გამო სამიზნე ნიშნულების მიღწევაში მათი წვლილის სათანადო შეფასება არ არის შესაძლებელი. რიგი ღონისძიებების გაზიარება დასახული მიზნების მიღწევას შეუწყობს ხელს:

- მგვ სისტემებმა უნდა ნაახალისოს ინოვაცია, მკაფიოდ განსაზღვროს დაინტერესებული მხარეების როლები, აირჩიოს ადაპტირებადი პოლიტიკის ინსტრუმენტები კონკრეტული პროდუქტისა და ნარჩენების ნაკადისთვის, გააუმჯობესოს კომუნიკაცია პროდუქტის ჯაჭვის მასშტაბით, მათ შორის კომუნიკაციის სტრატეგია უნდა მოიცავდეს დაინტერესებულ მხარეთა კონსულტაციას

(ადგილობრივი მთავრობების ჩათვლით), განიხილოს როგორც ნებაყოფლობითი, ისე სავალდებულო მიდგომები.

- პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის ბოლოს ხარჯების უკეთესი ინტერნალიზებისა და მკაცრი აღსრულების შედეგი იქნება უფრო ძლიერი სტიმულის მიმცემი პროდუქციისა და შეფუთვის ეკოდიზაინის გაუმჯობესებისთვის. მნიშვნელოვანია გადასახადების დანესება იმ დონეზე, რომელიც ფარავს ყველა ხარჯს, რომელიც დაკავშირებულია მგვ-ით დაფარული ნივთების ვადის გასვლის მენეჯმენტთან.

- მიუხედავად იმისა, რომ იდეალური იქნებოდა მწარმოებლის პასუხისმგებლობის დანერგვა ინდივიდუალური მწარმოებლების დონეზე, მგვ სისტემების უმეტესობა იყენებს მწარმოებლის კოლექტიურ პასუხისმგებლობას, რაც ამცირებს ეკოდიზაინის სტიმულს. შედეგად, მწარმოებლების საფასური, თუ ეს შესაძლებელია, უფრო მჭიდროდ უნდა იყოს დაკავშირებული მათი პროდუქციის სასიცოცხლო ბოლომდე მოვლის რეალურ ხარჯებთან.

- მნიშვნელოვანია ღირებულების განაწილების მექანიზმების შესახებ ცოდნის დონის ამაღლება, როდესაც გადამამუშავების ტექნოლოგიების ეფექტიანობა და პროდუქტის გადამამუშავება შემცველად ითვლება. კოლექტიურ სისტემებში შესაძლებელია ამ ორმაგი მიზნის ერთდროულად მიღწევა.

- სასურველია მწარმოებლის ანგარიშვალდებულება ინტეგრირებული იყოს მის ოპერატიულ თავისუფლებასთან, რათა არ გახდეს არაეფექტიანობის მიზეზი.

- გასათვალისწინებელია, რომ უკან დაბრუნების მიზნები და მწარმოებლების საფასური შეუგროვებელი ნარჩენების ფრაქციებისთვის გაერთიანდეს მასალების მდგრადი მართვის ხელშეწყობისთვის.

- მგვ-ის წარმატებული განხორციელებისა და მდგრადობისთვის სოციალური ქსელების ფართოდ გამოყენება ანალიზის ინსტრუმენტად გარდაუვალია [14].

- დაინტერესებული მხარეების ქცევის შესწავლასთან ერთად მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივი ინტერვენციის ღონისძიებების გავლენის შესწავლა; სასარგებლო იქნება შეგროვებასა და გადამამუშავებაში მონაწილეობის მიღებასთან დაკავშირებით დაინტერესებული მხარეების სურვილის გამოვლენა და საჭირო ინფორმაციის მიწოდება, მათ შორის სოციალური ქსელების საშუალებით.